

MANZUM BİR DESTAN KİTABI
(Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)

“WRITTEN IN VERSE AN EPIC WORK
(Epic Of Veysel Karani, Death Of Hz. Fatıma, Death Of Hz. İbrahim, Epic Of Guvercin, Epic Of Geyik) ”

Dr. Muhammet KUZUBAŞ*

Özet

Anadolu’da dinî-tasavvufî Türk edebiyatının kuruluş döneminde halkı eğitmek ve dinî bilinci yerleştirmek için pek çok manzum eser yazılmıştır. Halk arasında büyük rağbet gören bu eserler, sonraki dönemlerde de farklı kişiler tarafından bir takım değişikliklerle yeniden oluşturulmuştur. Çalışmamızda, bu tür manzum bir destan kitabından söz edilecek ve kitapta yer alan destanların metinlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvufî Türk edebiyatı, Veysel Karânî Destanı, Hz. Fâtıma, Hz. İbrahim, Geyik Destanı, Güvercin Destanı.

Abstract

Turkish poets had been written very much works for education of public in the period of religious-Islamic mysticism literature’s construction. In the our paper, we are going to talking about this kind an epic work and we are going to introduve their text.

Key Works: Islamic mysticism literature, Epic of Veysel Karani, Hz. Fatıma, Hz. İbrahim, Epic of Guvercin, Epic of Geyik.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e-mail: iletisim@muhammetkuzubas.com

Türklerin Müslüman olmalarının bir sonucu olarak toplumsal hayatta görülen İslamî hayata uygun yaşama çabasıyla birlikte, edebî eserlerde de dinî muhtevalı konuların yoğun bir şekilde işlenmeye başladığı dikkati çeker. Şairler, edebiyatı dünyevî ve uhrevî hayatı kontrol altına alarak insanı ebedî mutluluğa ulaştırma hedefinde olan İslam anlayışını halkın zihniyetine ve gönlüne kolayca yerleştirmenin en önemli araçlarından birisi olarak görmüşlerdir. Özellikle mutasavvıf şairlerin, halka tasavvufun ve dolayısıyla da İslam'ın öğretilerini anlatmak için -genellikle- şiir yolunu seçmeleri bu manada değerlendirilir.

“Hz. Peygamber ve ashabının vefatlarından sonra, Kur’ân ile birlikte onların sözleri ve hayatları toplanmaya başlanmış, bu sırada da bazı olaylar efsaneleşmiştir.”¹ Anadolu’daki Türk edebiyatının teşekkül devresinde olduğu tahmin edilen ve Türk kültür tarihi açısından önem arz eden Kesik Baş Destanı, Ejderhâ Destanı, Güvercin Hikâyesi, Geyik Hikâyesi, Hatun Destanı, Fâtıma Destanı, İbrahim Destanı, Veysel Karânî Destanı gibi anlatılar bu konuda ilk akla gelen örneklerdir.² Esasında “mucizeler, kerametler ve İslam menkıbelerinden esinlenen bu eserler, çoklukla Arap kaynaklı olup, zaman içerisinde tercüme, nakiller ve adaptasyonlarla da zenginleştirilerek Türkçe’ye kazandırılmış ve sahiplenilmiştir.”³ Çeşitli kaynaklarda hikâye, efsane, destan gibi adlandırmalarla anılan bu tür eserler “Anadolu’da Türk edebiyatının teşekkül devresi olan 13. yüzyılda oluşmaya başlamış, çoklukla da 14. ve 15. yüzyıllarda yazıya geçirilmişlerdir.”⁴ Bu hikâye ve destanlar, halkın teveccühünü kazanmış ve zamanla çeşitli dost meclislerinde okunula gelmiş olmalıdır.⁵ Hatta bazılarının mevlid kitaplarına eklenmesi, onların belli bir makamda okundukları düşüncesini de akla getirmektedir. “Bu tür hikâyelerden çoğunun önce manzum olarak meydana gelmiş olması devrin durumuna göre tabiidir. Zira ezberleme, toplantılarda okunmak ve makamla söylenmek bakımından bu şekil daha münasip idi. Bununla beraber nesir olarak yazılanlarının bulunduğu da bir gerçektir. Nitekim bugün elimizde bulunan bir çok anonim mensur hikâyeler de aynı ruhu ve konuyu taşımaktadır.”⁶ “Bu İslamî halk hikâyeleri, halka dinî heyecan vermek ve bazı İslamî faziletleri öğretmek amacıyla yazılmış didaktik eser mahiyetini de arz etmektedir.”⁷ Ayrıca, yine dinî

¹ Artun, Erman. *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Kitabevi Yayınları. İstanbul 2006. s. 114.

² Bu tür destanların oluşumu ve kaynakları ile ilgili geniş bilgi için bakınız: Albayrak, Nurettin. *Dinî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Uzun). İstanbul 1993.

³ Aslan, Namık. “Manzum Dini Hikâyeler ve Kirdecî Ali’ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 20. s. 190.

⁴ Argunşah, Mustafa. *Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara 2002. s. 15.

⁵ 6-7 yaşlarında iken *köy odası* denilen ve köylülerin toplanıp sohbet ettiği ortamlarda büyüklerimizden Güvercin Destanı’nı ve Geyik Destanı’nı dinlediğimi hatırlıyorum.

⁶ Kocatürk, Vasfi Mahir. *Türk Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*. Edebiyat Yayınevi. Ankara 1970. s. 141.

⁷ Ocak, Ahmet Yaşar. *Türk Folklorunda Kesik Baş, (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları. Ankara 1989. s. 13

içerikli olan ve mensur veya manzum-mensur olarak kaleme alınan siyer-i Nebî, evliya menâkıbı, Hz. Ali Cenklere, Battal-nâme, Saltuk-nâme vb. eserlerin ilk örnekleriyle yine bu dönemde karşılaştığımızı söylemek yerinde olacaktır.

Kesik Baş Destanı, Ejderhâ Destanı, Güvercin Hikâyesi, Geyik Hikâyesi, Hatun Destanı, Fâtıma Destanı, İbrahim Destanı, İsmail Destanı, Veysel Karânî Destanı gibi eserlerin bir kısmının ilk müelliflerinin kim olduğu konusu tartışmalıdır. Prof. Dr. Mustafa Argunşah, bu tür eserler yazmasıyla meşhur olan Kirdecî Ali'nin Kesikbaş Destanı üzerine yaptığı çalışmasında, Kesik Baş Destanı, Güvercin Destanı ve Ejderha Destanı'nın müellifinin Kirdecî Ali olduğunu; Geyik Destanı ve İsmail Destanı'nın da Kirdecî Ali'ye mal edildiğini vurgulamaktadır.⁸ Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü'nde 3881 kayıt numarasıyla yer alan ve müellifi Kirdecî Ali olduğu belirtilen Geyik Destanı, çalışmamızda yer verdiğimiz Geyik Destanı'yla muhteva yönünden aynı olmakla birlikte, benzer beyitler de hatırı sayılır derecede fazladır. Yine Namık Aslan'ın, müelliflerinin Kirdecî Ali olduğunun düşünüldüğünü ifade ettiği Güvercin Destanı ve Geyik Destanı ile ilgili makalesinde yer alan destanlarla da gerek muhteva, gerekse pek çok beyit bakımından benzerlik vardır. Gıyasettin Aytas, *Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-ı Geyik*⁹ başlıklı makalesinde yayımladığı Geyik Destanı'nın müellifi olarak hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Yusuf Meddah adında bir kişiden söz eder. Bu makalede neşredilen Geyik Destanı metniyle Kirdecî Ali'nin Geyik Destanı arasında da benzerlik bulunmaktadır. Bütün bunlar, değişik zamanlarda farklı kişiler tarafından kaleme alındığı anlaşılan bu destanların bazılarının müellifinin Kirdecî Ali olduğu şeklinde bir düşünce ortaya çıkarmaktadır.

Menkıbeleri yüzyıllardan beri dilden dile anlatılan Veysel Karânî etrafında edebiyat tarihimizde çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerden birisi Lâmi'î Çelebi tarafından 933 (M. 1926) tarihinde (içinde zaman zaman manzum bölümlere rastlansa da umumiyetle) mensur olarak kaleme alınan Menâkıb-ı Üveys El-Karânî'dir.¹⁰ Veysel Karânî etrafında oluşturulan eserlerden diğeri, müellifi belli olmayan ancak Osman b. Veli Bolulu tarafından 1074 (M. 1663) tarihinde istinsah edildiği kaydedilen mensur Menâkıb-ı Veysel Karânî'dir.¹¹ *Bunı yazdım yâdigâr olmak için / Okuyan yazana bir du'â kılmak için* beytiyle biten ve Mustafa adlı bir kişi tarafından 1152 (M. 1739) tarihinde yazılan manzum Destân-ı Hazret-i Veysel Karânî,

⁸ Argunşah, Mustafa. a.g.e., s. 11-14.

⁹ Aytas, Gıyasettin. "Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-ı Geyik". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*. S. 12. s. 161-170.

¹⁰ Bu eser Bayram Gündoğar tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır: *Gündoğar, Bayram. Menâkıbnâmeler ve Lâmi'î Çelebi'nin Menâkıb-ı Üveys el-Karânî Adlı Eserinin Tahlili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Mustafa KARA). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa 1998.

¹¹ Bu eserin bir nüshası Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü'nde 3656 numarada kayıtlıdır.

bu konudaki bir başka eserdir. Bu eserlerde muhteva aynı olmakla birlikte işleniş farklıdır. Edebiyat tarihimizde Veysel Karânî hakkında yazılan başka eserler de mevcuttur.

Hz. Peygamber'in oğlu Hz. İbrahim'in vefatıyla ilgili olarak da farklı zamanlarda (Destân-ı İbrâhîm, Vefât-ı İbrâhîm vb. başlıklar altında) çeşitli destanlar yazılmıştır. Bu destanların da ilk müelliflerinin kim olduğu meçhuldür. Muhtemelen, halk arasında beğeniyle takip edilen bu tür destanları okuyan ve eli kalem tutan kişiler, bazı değişikliklerle yeniden yazmışlardır.¹² Bazen mütevazı bir tavırla isimlerini gizleyerek okuyandan ve dinleyenden dua isteyen bu kişiler, bazen de yine "...dinleyenlerin hayır duasını almak ve sevap kazanmak için destanın nihayetinde kendilerini tapşırılmışlardır."¹³ Çalışmamızda yer alan manzumelerde olduğu gibi, bu eserleri yazan kişilerin vezne hakim olamayışları sebebiyle sık sık vezin hatalarıyla karşılaşılması ve zaman zaman karşılaşılan kafiye uyumsuzlukları bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir. Bu eserlerin -umumiyetle halk arasında okunup yazılması sebebiyle- dönemlerinin dil özelliklerini yansıtması bakımından ayrı bir önem arz ettiğini de belirtmek isteriz.

Çalışmamızda, telif ve istinsah tarihi belli olmamakla birlikte dil özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi dönemine kadar götürülmesi mümkün olan ve yukarıda anlatılan özellikleri ihtiva eden bir yazma eserde yer alan destanlardan söz edilecektir. Söz konusu eser, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü'nde 8624 kayıt numarasıyla yer almaktadır. Eserin müellifinin kim olduğunu tam olarak tespit etmek güçtür. Eserde müellif olarak bize yol gösterecek iki ifadeden biri Destân-ı Veysel Karânî'nin sonunda yer almaktadır:

Mürîd oğlu Habîb hürmet için
Dağî Veysel'l-Çarânî hürmet için
Ol maḥbûbîñ günâh-kâr ümmet için
Şefâ' at kılan Veysel'l-Çarânî himmet

Yukarıdaki dördlüğün ilk mısramında geçen *Mürîd oğlu Habîb* eserin mi, yoksa sadece Destân-ı Veysel Karânî bölümünün yazarı mıdır? Yoksa müellifin hürmet ettiği bir kişi midir? Bu konuda kesin bir yargıya varmak güçtür.

Benzer şekilde Hikâyet-i Geyik bölümünün sonunda yer alan

Nefsîñ müslimân eyle **Ḥazerü'd-dîn**

¹² Prof. Dr. Fuad Köprülü, 13. yüzyılda Şeyyad İsa tarafından kaleme alınan ve Salsal-nâme adını taşıyan eserin 16. yüzyılda İbn Yusuf tarafından tekrar kaleme alınmasından yola çıkarak, bu tür eski hikâye ve destanların sonraki şairler tarafından bilhassa lisan ve üslup bakımından değişikliğe uğratıldığına işaret eder. (Bakınız: Köprülü, Fuad. Edebiyat Araştırmaları. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1999. s. 369)

¹³ Aslan, Namık. a.g.m., s. 190.

Tā kim olasin Hāḡ ‘azābından emīn

beytindeki *Hāzerü’-d-dīn* ifadesinin *hitap edilen kişi gibi* bir anlamının olması bu kelimenin bir mahlas olabilme ihtimalini akla getirmektedir. Diğer iki hikâyenin sonunda yer alan:

Her nefesde biñ raḡmet aña
Kim bizi fātiḡa ile aña

Oḡyuanı yāzanı diñleyenı
Raḡmet ile yarlıḡaḡıl yā Ğanī

gibi beyitlerde de eserin ismi meçhul olan yazarının dua isteḡi dile getirilir.

Yazmadaki Destanlar:

Çalışmamızın kaynaḡını oluşturan yazma eserde, mesnevi tarzında kaleme alınan dinî-destânî manzumeler yer almaktadır. Eser, Şerh-i Mevlîd-i Şerîf başlığını taşıyan bir bölümle başlar. Bu bölümde, Şerh-i Mevlîd-i Şerîf başlığını taşıyan bir manzumenin ilk sayfaları vardır. Müellifin kaleme aldığı Şerh-i Mevlîd-i Şerîf, yaprakların kopması sebebiyle eksiktir. Bu eksik manzumedan sonra Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ından bölümler vardır. Daha sonra sırasıyla *Destân-ı Veysel Karânî*, *Vefât-ı Hz. Fâtıma*, *Vefât-ı Hz. İbrâhîm*, *Hikâyet-i Gügercin* ve *Hikâyet-i Geyik* yer almaktadır.

Eserde yer alan destanlar, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Vezin konusunda sık sık hatalarla karşılaşmaktadır. Acemi bir müstensih tarafından kaleme alındığı anlaşılan eserde imlâ tutarlılığından da söz etmek güçtür. Sözelimi, nazal n (ñ) ile yazılması gereken yerlerde kimi zaman bu teamül uygulanmış, kimi zaman da *nun* harfi tercih edilmiştir. İmlâ tutarsızlıklarına bir diğer örnek *Veysel-Karânî*’nin isminin *Veyis*, *Viyis*, *Veysel*, *Viyse* şeklinde farklı tasarruflarla harekelenmesidir. Bu tür tutarsızlıkları çoğaltmak mümkündür. İmlâda karşılaşılan bu tür tutarsızlıklara rağmen sık sık karşılaşılan -gıl, -gıl, -ayın, -eyin, ısar, iser, -u, -uban, -üben gibi eklerle birlikte *koç-*, *giç-*, *puş-*, *yavlak*, *uçmak*, *tamu*, *Çalab*, *fişar* gibi daha çok Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan kelimelerin bulunması sebebiyle eserin dil yönünden ayrıca incelenmeye değer olduğunu ifade etmek isteriz.

1- Destân-ı Veysel Karânî

Destân-ı Veysel Karânî başlığı altında, Hz. Veysel Karânî'nin, Hz. Peygamber'i görme arzusuyla Medine'ye gidişi, arzusuna ulaşamadan geri dönüşü ve Hz. Peygamber'in vasiyeti üzerine hırka-i şerîflerinin kendisine ulaştırılması anlatılır.

2- Vefât-ı Hz. Fâtıma

Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında Hz. Fâtıma'nın içinde bulunduğu hüznün atmosferinin realist bir tasviriyle başlayan Vefât-ı Hz. Fâtıma bölümünün ilk beyitlerinde, Hz. Fâtıma'nın dilinden Hz. Peygamber'e duyulan hasret dile getirilir. Ardından Hz. Fâtıma'nın ömrünün son günleri, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le konuşması ve vefatı anlatılır. Ayrıca bölümün sonuna doğru Hz. Fâtıma'nın yüceliğini anlatan *Fâtımadur gelen* redifli bir gazel eklenmiştir.

3- Vefât-ı Hz. İbrâhîm

Vefât-ı Hz. İbrâhîm, başlığından da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in oğlu Hz. İbrahim'in vefatını anlatır. Bölümde, Hz. İbrahim'in mektepte ilim tahsil etmekten, Azrail'in Hz. Peygamber'in evine gelişi, Hz. Peygamber'e oğlunun ecel vaktinin geldiğini bildirmesi, Hz. Peygamber'in, oğlunu mektepten almaya gitmesi ve birlikte eve gelişleri, Hz. İbrahim'in ebediyete irtihali ve kabre konuluşu duygusal bir hava içinde verilir.

4- Hikâyet-i Gügercin

Hikâye-i Gügercin/Güvercin, Hz. Peygamber döneminde yaşandığı rivayet edilen bir olay merkezinde oluşturulmuş bir eserdir. Eser, bir doğan tarafından takip edilen bir güvercinin Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek yardım talep etmesiyle başlar. Hz. Peygamber'in kendi etinden kesmek pahasına güvercini kurtarmak istemesi, doğanın bu şartı kabulü, bıçağın Hz. Peygamber'in etini ilâhî ferman üzerine kesmemesi ile devam eder. Sonuçta, güvercinin Cebrail, doğanın da Mikâil olduğu ve Hz. Peygamber'i denemek üzere böyle bir işe giriştikleri anlatılır. Cebrail ve Mikâil, Hz. Peygamber'den şefâat dilerler. Destan,

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât
Âhîret istersin dünyâyı şat
Oğyanı yâzanı dinleyeni
Rağmet ile yarlıgağıl yâ Ğanî

beyitleriyle son bulur.

5- Hikâyet-i Geyik

Hikâyet-i Geyik, Hikâyet-i Gügercin'de olduğu gibi yine Hz. Peygamber döneminde yaşandığı kabul edilen bir olay üzerine bina edilmiştir.

Rivayete göre, Hz. Peygamber mescide arkadaşlarıyla birlikte otururlarken, kırk atlı yanlarına yaklaşır. Dinlerine batıl dediği için Hz. Peygamber'den, peygamberliğine delil isterler. Hz. Peygamber, onların bu hiddetli tavırlarına sinirlenen Hz. Ömer ve Hz. Ali'yi sakinleştirir. Bu esnada atlıların yanında her tarafı bağlı bir şekilde duran geyiği rahat bırakmalarını ister. Öyle ki, geyik yerin ve göğün yaratıcısını söyleyecektir. Atlılar, Hz. Peygamber'in sözü üzerine geyiği bırakırlar ve geyik başından geçenleri anlatmaya başlar. Önce nerede olduğunu bilmediği kardeşinin hasretinden, ardından da günlerdir emzirmedeği yavrularının çaresizliğinden söz eder. Geyiğin tek arzusu vardır: Yavrularını bir kez daha görebilmek ve emzirebilmek. Hz. Peygamber'in kefil olmasıyla geyik bırakılır. Dere tepe dolaşan geyik yavrularını bulur. Onlara atlıların eline düştüğünü ve ancak Hz. Peygamber'in kefil olmasıyla yanlarına gelebildiğini anlatır. Geyiğin yavruları, Hz. Peygamber'e bir zarar gelebilir endişesiyle emecekleri sütün kendilerine haram olacağını söylerler. Geyik, tekrar yola koyulur. Ancak yine atlıların tuzağına düşer. Hz. Peygamber'in, kendisinin eğlenmekle vakit geçirdiğini düşünmesini ve kendisine kefil olduğu için zarar görmesini istemez. Allah'a dua eder. Ardından Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'in huzuruna gelir ve ondan özür diler. Geyiğin tekrar dile geldiğini gören atlılar, küfrü terk edip Müslüman olurlar. Destan, Hz. Peygamber'e salavâtla sona erer.

DESTÂN-I HAZRET-İ VEYSE'L-ĞARÂNÎ

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

İşitdin kûtb-ı ' âlem hazretinden
Mübârek ismidür Veyse'l-Ğarânî
Huda halk itmiş anı rahmetinden
Münevver ez-cihân Veyse'l-Ğarânî

Toğanda ol Veyis qarîn-i Yemende
Toğup oldu ' ayân Veyse'l-Ğarânî¹⁴

Gelen günde Habîbu'l-lâh cihâna
Ğarende Veyis geldi ' ayâna
' Aceb sulţândur ol şâh-ı bigâne
Ne sulţân cism-i cân Veyse'l-Ğarânî

Güneş gibi tulû' itdi Ğarende
Nihâyet sır kerâmetler var anda
Esiren¹⁵ nâkalar¹⁶ yüzün görende
İderdi hû hemân Veyse'l-Ğarânî

Giceler şubha dek kâ'im olurdu
Gündüzün muttaşıl şâ'im olurdu
Hağğa hamdi anîñ dâ'im olurdu
Veli idi bî-gümân Veyse'l-Ğarânî

Habîbu'l-lâha müştâk oldu cândan
' Aceb ma' şûka ' uşşâk oldu cândan
Tutuşdı yandı ihrâk oldu cândan
Bu mihre mihribân Veyse'l-Ğarânî

Hemân cûş itdi dil cân hânesinden
Şafâ-nûş itdi ' ışk peymânesinden
Gelüp destûr diledi anesinden
Revân oldu hemân Veyse'l-Ğarânî

¹⁴ İlk iki mısra eksiktir.

¹⁵ esir-: sarhoş, azgın (Tarama Sözlüğü s. 85)

¹⁶ nâka: dişi deve (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat s. 959)

Rızâ virdi anası girdi rāha
 Şanarsın kim kevkeb döndi māha
 İrişdi āsitān-ı şāha
 urbān cān apuya Veyse'l-arānī

Gelüp bulmadı ol Maḥbūb-ı Bārı
 Elinde almadı şabr u arārı
 Düşüp şulbı itdi ' ışıñ iḥtiyārı
 Girü döndi hemān Veyse'l-arānī

Eve geldi çün ol maḥbūb-ı ḥazret¹⁷
 Didi ' A 'iḣe ey melce-i ümmet
 arenden geldi bir pākīze al' at
 Mübārek ismidür Veyse'l-arānī

Nidā kıldı apudan didi ey şāh
 apu aña geldim ey maḥbūl-i dergāh
 Şefā' at yā ḥabīb-i ḥazret-i Allah
 Gelüp senden uman Veyse'l-arānī

apu ardına vardım gördüm anı
 Temāşā kıldım pākīze cānı
 Şağ elinde bir aḣ benek var nişānı
 Ki nūrdan ' ālişān Veyse'l-arānī

İşitdi ' A 'iḣeniñ sözlerinden
 urup öpdi mübārek gözlerinden
 Münevver oldı ' ālem yüzlerinden
 Tecellī-i zamān Veyse'l-arānī

' Acāyib günler oldı ' ide döndi
 Ḥabību'l-lāh urup mescide geldi
 Cihāna çeşm-i nūr-ı dīde geldi
 Ne dīde dīde-bān Veyse'l-arānī

Ḥabību'l-lah didi olsun beşāret
 Benim gözlerimi kılıñ ziyāret

¹⁷ Yazmada "ḥazret" kelimesi "ḥazret" olarak yazılmıştır.

Zehî ‘ izzet zehî dövlet beşâret
Beşâretlan olan Veyse’l-Ķarânî

Didiler ey cihân faĶri ‘ ayân it
Viysis kimdür anı bize beyân it
Mübârek aĶzın aç kevşer ‘ ayân it
Bize bildür hemân Veyse’l-Ķarânî

Didi Viysis didükleri bir ‘ Arabdır
‘ Arab içinde bir ‘ âli-nesebdür
Cennet maĶbûbidür ol cāmı ‘ acebdür
Ne cândır cāmı hemân Veyse’l-Ķarânî

Ħabîbu’l-lah didi kim yâ ‘ Ömer tur
‘ Alem al bile ey maĶla‘-ı nûr
Görün ol Viyisdür Ħazretde maĶbûl
Dilegi âsitân Veyse’l-Ķarânî

Aña iletîñ ridâmı Ħil‘ atimi
Geyinsün egnine Ħil‘ atimi
Dilek itsün günâh-kâr ümmetimi
Sözi maĶbûl olan Viyse’l-Ķarânî

Yollandılar yola iki sulĶân
Ne sulĶân her biri bir mâh-ı tâbân
İrdiler Ķarân milkine ey cân
Görürler ol cāmı Veyse’l-Ķarânî

Yüzün dergâha tutmuş nâliş eyler
Müdâm Ħâlî bu ki yazı kış eyler
‘ Alî birle ‘ Ömer hem alķış eyler
Ki ĦaĶķıñ sevdüĶi Veyse’l-Ķarânî

Çün gördiler yüzi şâh-ı cihânıñ
Selâmın virdiler ol pür-şafânıñ
ÇıĶardılar ridâsın¹⁸ MuşĶafânıñ
Göricek ol zaman Veyse’l-Ķarânî

¹⁸ ridâ: hırka (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat s. 1071)

Virdiler Resûliñ hil' atini
 Dile Hâğdan günâh-kâr ümmetini
 'Ayân it ol sulţân 'izzetini
 Ol 'âlem 'âlişân Veyse'l-Ķarâni

Öpüp başına koydı şâh-ı 'âlem
 Giyindi hil' atini mâh-ı 'âlem
 Açıldı 'arş ü ferşe cümle 'âlem
 Göründi ¹⁹ کون فکآن Veyse'l-Ķarâni

Yüzünü hâzrete döndürdi ol şâh
 Münâcât itdi didi Allâh Allâh
 Ķabûl olsun dileğim Ķalmasun âh
 Ķapunda el-amân Veyse'l-Ķarâni

Hiţâb indi Hudâdan ey yâr
 Eyâ dostum ne gökcek hâcetiñ vâr
 Ķabûl itdim ricân didi Ķaffâr
 Ķabûl-i Hâğ olan Veyse'l-Ķarâni

Zehî ihsân bize e'l-hamdüli'l-lâh
 Zehî gufrân bize e'l-hamdüli'l-lâh
 Zehî sulţân bize e'l-hamdüli'l-lâh
 Gönül milkin ala Veyse'l-Ķarâni

Mürîd oğlı Habîb hürmet için
 Dağî Veyse'l-Ķarâni hürmet için
 Ol mağbûbîñ günâh-kâr ümmet için
 Şefâ' at kılan Veyse'l-Ķarâni himmet....

¹⁹ Bu ifade "kün fekân" şeklinde harekelenmiştir. İfadedin aslı "kün feyekûn" veya "kevn ü mekân" şeklinde olabilir.

VEFÂT-I FÂTİMA RAZİYA'L-LÂHÛ 'ANHÂ

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ûâtemü'n-nebiyyi dünyâdan teşrîf itdükden şöıra
Fâtımanıñ ħâli şöıra n'ola

Ağlamağ ile gözlerin giryân eylemiş
Nâr-ı firqatle cân cigerin biryân eylemiş

Ağlamağla âle gireydi Resûl
Yâhûd cân virmekle olaydı qabûl

Ağlayuben virürdük cânımız
Tek âle²⁰ gireydi cânânımız

Lâkin bu ħükm-i Ĥudâdur n'idelüm
Buna râzı olup şabr idelüm

Geldi didi bu sözi 'Alî
Fâtıma didi aña Tañrı aslanı velî

Yerin altında yata sultân-ı cihân
Nice aqıtımayam çeşmimden âb u revân

Bir kere âh idüp düşdi yere
Yoğidi kim 'aqlı kendüyi dere

Nice vaqitden şöıra ol ħayrü'l-benûn
Qalkdı yerinden ol mañzûn

Ey Perverdigâr nice ben gizleyem
Kim Resûliñ raĥmetin ben gözlesem

Firqatin oduna ben düşmişem
Ĥasret nârına ħûd yanmışam

Rehbetlü miñnetlü yoğdur benem

²⁰ âl: aile (Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat s. 31)

Daħi hergez²¹ tākātım yoқdur benim

Uş cerāhat oldı yürek başıle
Gözlerim nûrı gitdi hem yaşıle

Uş tenim za‘îf ben oldum hilāl
Gıtdi şadı gönlümiñ bana irdi melāl

Çün ħabīb menzili oldı türāb
Bu cihān olsun baña ħarāb bī-ħarāb

Çatı efgān idüp dökdi yaş
Darılıp şulanazdı tağ u taş

Ditredi қabri ħabīb-i Perverdigār
Düşdi қabri üstüne ol dem nigār

Қabir içinde Muştafā ve müctebā
Didi kim nûr-ı ‘aynım yā merħabā

Çatı müştākam ciger-güşem saña
Va‘deñiz yetdi gelisersin baña

Çün babam bana gel didi қabri içinde revān
Allāha ışmarladım sizi hemān

Fırçat aldı anda te’sşir eyledi
Ağlayarak işbu sözi söyledi

Sen āsān kıll ben yollandım giderem
Ĥasan ile Ĥüseyni evvelen Allāh şoñra saña ışmarlaram

Bu iki körpe қuzularım ey cān-ı cān
Ĥoşça tutğıl budur dileğim hemān

Yanında қalıserdür Ĥüseyn ile Ĥasan
Dögüben sögmeyesin anları sen

²¹ Buradaki “hergiz” kelimesi “hergez” şeklinde harekelenmiştir.

Anların göz yaşların aķıtmađıl
Boyunların egüp yollara baķdıрмаđıl

Ey dirîğ itdi felek çün bizi
Kim düşürür uş ba'îd benden sizi

Elvedâ' ayrılıruz elvedâ' âh elvedâ'
Elfirâķ elfirâķ ayrılıruz vâh firâķ

Didi bir dağı işitgil ya 'Alî
Cânım alıçak 'Azrâ'il yâ velî

Beni sen kendi eliyle sar kefene
Rûhum ķabz oluben çün gidem yine

Dağı kendü eliyle ķabre ķoyasın
Muţţalı' olmasun ayrı kimse görmesün

İşbu sözleri işitdi çün 'Alî
Âh idüben ağladı ol dem velî

Didi âhir derdile eyleyüben Allah
Nidelüm çünki budur hük-m-i İläh

Didi kim buluşasın sen ataña
İdesin çok çok selâm benden aña

Hem aña benden şikâyet kıılmağıl
Sen benim eksüklüğüme ķalmađıl

Ger faķîr idim bilürsin sen beni
Maħrûm kıılma şefâ' atden rûz-ı maħşerde beni

İmdi ol tâc-ı nisâ'î'l-âlemîn
Nice bildi mevtini 'ilme'l-yaķîn

Saña şığınuram yâ İlähî hâlimi
Ķıl hidâyet vir âsân cânımı

Böyle didi hemân âh eyledi

Cānını Allāha teslim eyledi

Ahşam ile yatsu arasında vefāt
Eyledi ol sırr-ı kā'ināt

Çoğdı ol dem misk-i 'anberle gül-āb
Ditredi ol dem üstüne āfitāb

Zāhir oldı evin içinde nūr
Toldı evin içi ervāhile nūr

Hem Hadice Havānıñ rûhı ile
Rûh-ı Meryem 'Ā'ışe rûhı ile

Şārā Hācer rûhı hāzır geldiler
Ol nigārın üstüne ağlaşdılar

Hāzır oldı ervāhı hem
Didi mübārek sâ'ati kütlu aqdem

Yüzi gül gibi çoqmış idi
İçi taşu hem nūra batmış idi

Üstüre vardı 'Alī aqıtdı yaş
Kütlu yaş dökdi tağ u taş

Didi gelün ey cānım oğullar didi
Anañız gitmiş cihāndan bilün didi

Geldiler katına Hüseyñ ile Hasan
N'idelim ana gitdin çünkü sen didiler

Ol ikisi sızlaşup ağlaşdılar
Hasret ile kütlu yaşın saçdılar

Çalbimize düşdi firkat çoqusı
Geldi bize hem yetimlük çoqusı

Dedemiz gitdi biz kalduğ hāzın
Sen de gitdin bize kim olsun emin

N'oldı tizcek gözlerin şolmış ana
Firqat oduna qodıñ sen bizi ana

Her kim diler bâķiden bâķi hayât
Vir muṭahhar rûhına e'ş-şalavât

Ḥasret ile pârelenmiş bizim anamız
Firqat ile pâ(re)lenmiş bizim anamız

Bağrı yaşlu gözi yaşlu anamız
Yaş ile bahre ğarq olmuş anamız

Emr-i Haq irdi saña bugün
Hem oldun bizim yüregimize döğün²²

Göz yaşıyla yüzlerin ışladılar
Anaların yasın yaşladılar

Cem^ç oldılar cümlesi ol dem hemân
Yumağa meşğül oldılar revân

Müşk ü ^ç anberle buḥûr itdiler
Ağlaşuben üstüne ferde tutdılar

Yudılar anı ve şardılar kefene
Qatına geldiler Ḥüseyn Ḥasan bile

Öpdiler ayağın efgân itdiler
Hem daḥi yaşların qan itdiler

İkisi sarmaşuben ağlaşdılar
Anaların üstüne düşdiler

Ve ol şâh-ı merdân açdı gözlerin
Her biri oḥşadı öpdü gözlerin

Gögsüne başdı ve qoçdı²³ bunları

²² döğün: dağlamakla açılan yara; yas, matem (Tarama Sözlüğü s. 71)

²³ qoç-: sarılmak, kucaklamak, bağrına basmak (Tarama Sözlüğü s. 142)

Yağdı hasret odı ile cānları
Bir kıyāmet kopardı ol dem ey yār
Tā ki kopardı bu kıyāmet āşikār
Ditredi ʿ arş ü kürsi ile felek
Anı için ağladı cümle melek
Geldi bir nidā kim yā aslanım ʿ Alī
Kaldur üstünden bunları yā velī
Pāre pāre olmasun çarh-ı felek
Yanmasun hicrān oduna her melek
Anları üstünden kaldurdu hemān
Namāzına meşgūl oldılar ey cān
Didi ol demde Ebūbekre ʿ Alī
Sen kıldır namāzını yā velī
Kıldılar anda namāzın ey hoca
Gör kudretini Hākkın nice
İletdiler ol dem Resūlīn yanına
Kim ol şu ʿ le irdi cānına
Didiler hem ʿ ādet üzre kim anı
Kābrine koya ol nāzūk teni
Ger dilersiz bulasız ʿ ālī maḳām
ʿ Işķile derdile idin eʿ ş-şalātü veʿ s-selām
Ol yamalu eski giyen Fāṭımadur gelen
Hem yalınçuğa tayan Fāṭımadur gelen
El degirmeni ile çevirüp ögüden
Faķir cevrine boyanan Fāṭımadur gelen
Boynunu egüp hem kendin alçaķ tutan
Ol yüce ḳādirin tayan Fāṭımadur gelen

Valşını cân-ı gönülden ‘ aşık eyleyen
Gurbet eyyâmına turan Fâtımadur gelen

Hasret ile benzini şaraldup tağyîr iden
Hicrân odun cânına koyan Fâtımadur gelen

Şol cemâliñ şem‘ ine pervâz iden
Hizmetinde yüz süren Fâtımadur gelen

Her kaçan gamdan gubbâr olsa münevver kalbiñe
Mağv idüp hem anı yuyan Fâtımadur gelen

Ümmet için şefâ‘ at hucetini şaklayan
Anların kaydın gören Fâtımadur gelen

Mevtini ‘ ilme’l-yakîn bilüp tedârik eyleyen
Hem yetimlerin girü koyan Fâtımadur gelen

Bugün va‘ de idüp gitmişdi Resûl
Şabr idüp bugüne güvenen Fâtımadur gelen

İntizâr kııldun bugüne sen
Muştuluk olsun uyan Fâtımadur gelen

Çalduruben ellerin ol dem revân
Çabri içinde çağırdı ol hümâm

Çoçdı didi gözümüñ nûrı saña
Key²⁴ katı müştâk idim ben saña

Aldı elinden ‘ Alîniñ Muştafâ
Çaldı hasretde ‘ Aliyyü’l-Murtażâ

Çünkü vardı Resûlin yanına
Çıldılar medh ü şenâ cânına

Çanı ya cismi kıaddi ol hâyru’n-nisâ
İstedi menzil mülkini diler beķâ

²⁴ key: çok, pek, gayet, pek çok, büyük, muhteşem (Tarama Sözlüğü s. 136)

Çün Fâtıma irdi Resûlin yanına
Bir kimesne olmaya bunda qala eglene

Bunda olsa ger beqalık²⁵ ey haqqā
Bāķi qalurdı Muḥammed Muştafā

İş bu ḥāli cihānıñ bilüñüz
Ger var ise ‘ aql ile idrākiñiz

Muştafādan ‘ ibret aluñ siz daḥı
Bilüñüz qalmayiser ey Tañrı haqqı

Her kim ola ‘ aqıl dertlü var
Vā‘ iz nāşih aña yeter var

Tañrıdandurur yüz biñ selām
Muştafānıñ rûḥına yüz bin selām

Ger dilersiz bulasız bāķi ḥayāt
Vir muḥahhar rûḥına e’ş-şalavāt

VEFĀT-I ḤAZRET-İ İBRĀHĪM (A.S.)

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

Ey Kerīm sensin şabır viren bu işlere
Hem şabırluq viresin biz girü qalmışlara

Bu ne derddür bu ne ḥasret bu ne āh
Kim bize faşıl eyledüñ ey pādişāh

Dünyāda ecel yeli durmaz eser
Ey nice anaların bağrın keser

²⁵ -lık ekindeki q “kef”le yazılmıştır

Ey nice ataların giçdi günü
Girmedi kulağına oğul üni

Ey nice kardaşı kardaşdan biliñ
İrür firqatle yoldaşdan biliñ

Ayıruban ey nice yârenleri
Birbirine toğrı varanları

Şoluban tobrağ içinde yüzleri
Dün gibi giçdi gündüzleri

Vağfırlı hağ Süleymân yerâ
Ecele bunlar dağı bulmadı çerâ

Ne oğlan kor ne yigit ne koca
Ne yoğsul kor ne bāzîrgān ne hoca

Dükeli²⁶ ekābirdür ey eri
Vir şalavāt şād kıl peygamberi

‘Ālemin fağrı Muḥammed Muştafā
Ol dağı bu derd-ile şafā

Bir oğul virmişdi aña Kerīm
Ḥüsni yavlağ ḥûb idi adı hem İbrāhim

Ḥüsni yavlağ ḥûb idi hem pür-kemāl
Hem Muḥammed oğlı şahib-i cemāl

İbrāhîmi sever idi ol Resûl
Hem kemāle irmişdi pür-uşûl

İbrāhîmi mektebe virmiş idi
Ol ḥayā issi ‘aceb sulṭān idi

Çün on dört yaşına giricek İbrāhîm
Gör ne işler aña tağdîr-i kadîm

²⁶ dükeli: hep, hepsi, bütün, cümle, herkes (Tarama Sözlüğü, s. 74)

Bir gün evde otururken Muşafā
Gör ne işler aña taqdir-i Hudā

‘Azrā’ il girdi kapudan içeri
Selām virüp geldi ireli

Yā Resûl Haq saña virdi selām
Selām birle üste kıldı tamām

İbrāhimi ister ise Muşafā
Ümmetin istemeye meyl-i vefā

Her kanqısın gerekse kılsun qabûl
Bu işe böyle buyurdi diler su’āl

Resûl eder²⁷ ümmetim gerek baña
Qurbān olsun İbrāhīm ma’ şûm aña

Ümmetimden yüzümi döndürmezem
.....²⁸

‘Azrā’ il eder vaqt oldı tamām
İbrāhimi üstāzından getür hümām

Yā Resûl İbrāhīm cānın alam
Haq buyurdi bu işi idem tamām

Ol Resûl döndi yerinden ağlayu
İbrāhimin derdi cigerin tağlayu

İdür aña gözümüñ yemişi İbrāhīm
Ne tır irdi saña taqdir-i qadīm

Vardı mekteb qapusına Muşafā
Bir ‘alāmet gördi anda ol şafā

²⁷ Yazmada, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan eserlerle ilgili çalışmalarda genel olarak *eydür*, *aydur* ve *ëydür* şeklinde okunan bu kelime müstensih tarafından bazen *ëder*, bazen de *ëdür* şeklinde harekelenmiştir. Metnin aslına bağlı kalmak için bu kelimeyi *ëder* ve *ëdür* şeklinde okuduk.

²⁸ Beytin 2. mısraı eksiktir.

İbrâhîm Kur'ân okurdu meger
Gök yüzün tutmuş idi melekler

Anı gördi bir gezin âh eyledi
Kim oğul acısına düş-vâr idi

Kimseye oğul acısın virmesin
Hak bu cevri kimseye göstermesin

Hak Çalab Cebrâ'ile kıldı hitâb
Tiz iriş Muştâfânın âhını kab

Göklerime çıkar ise yandurur
Her neye doğunsa yandurur

Cebrâ'il âhi tutmasa ey' amû
Yanar idi yer gök uçmağ tamu

Yeddi kez mekteb kapusın tolanur
Göz yaşıyla gül yanağı şulanur

Gitdi vardı mektebin kapusına
Çıkdı bir oğlan tapusına

Resûl oğlana eder kande İbrâhîm
Şimdi neyler benim olğum İbrâhîm

Oğlan eder Kur'ân okurken nigâh
Başım ağırur diyü yatdı bî-günâh

Resûl eder ey oğlan gir içeri
Tiz haber vir aña gelsin beri

Girdi oğlan didi kim yâ İbrâhîm
Saña direm diñle beni yâ kerîm

Ol Muhammed Muştâfâ gelmiş durur
Gelsin İbrâhîm deyü hem buyurur

Didi üstâzına kim ben varayım

Kapuya gelmiş atamı göreyim
 Çıkdı gördi atası karşı durur
 Tapu kıldı ‘izzetile yüz urur
 Didi babasına nite oldı ‘aceb
 Kim beni isteyü kıldın taleb
 Resûl eder bir konuğ geldi eve
 Seni ister oğuyı geldi eve
 Resûl eder İbrâhîme yûri sen
 Ki seniñ kaddiñ toyunca görisem
 Çünkü İbrâhîm ile eve irdiler
 ‘Azra’ili i‘tizârda gördiler
 Göricek İbrâhîm anı ditredi
 Korkusından atasına söyledi
 Ey baba bu ne heybetlü konağ
 Göricek korıkdı cânım pek tanağ
 Diyer Resûl kim bu konuğdur kılan harâb
 Kabriñ üstüne ört duran türâb
 Tâ ki geldi dünyâya kondı tamâm
 Ol konuğ hiç virmez kimesneye emâm²⁹
 Bildi İbrâhîm ki işbu kişi
 ‘Azra’ildür cân almağdur işi
 Ol Resûle diyer şefâ‘ at eylegil
 ‘Azra’ilden baña mühlet dilegil
 Tâ varup h̃âcemiñ elin öpeyim
 Başıma koyup ayağın öpeyim

²⁹ Buradaki “emân” kelimesi muhtemelen kafiye uygunluğu için “emâm” şeklinde yazılmıştır.

Dağı oğlançıklar tâ yârânlarım durur
Her biri yârân ve qarındaşlarım durur

Cümlesini bir ziyâret eyleyem
Gözlerin öpüp helâlluğ dileyem

Mühlet alup mektebe geldi girü
Gözi yaşlü bağı yaşlu girdi içerü

Mekteb oğlanları hep qarşu geldiler
İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raci' ûn³⁰ didiler

Gönderdiler İbrâhîmi nice zâr ile
Çıldılar her biri âh u zâr ile

Hasret ile çün kim gitdi evine
Nâ-fırkat oğlançuklar dağı bile

Eve gitmeye yok idi hiç tākati
İrmişdi aña ecel heybeti

Çün eve vardı yüzünü gördi Resûl
Beñzi gitmiş diyer saña n'oldı oğul

Didi İbrâhîm ki hal ma' lûm saña
.....³¹

Başım ağırur ey benim görklü atam
Didi ki yaşlanuben bir zamân tayanam

Dizine yaşlandı bildi hâlini
Tırma İbrâhîm cânın al didi

'Azrâ' il oturduğı yerden tırur
Çorçup İbrâhîm Resûle şıgınur

'Azrâ' il pes işâret eyledi

³⁰ "Muhakkak ki Allah'tan geldik ve yine ona döneceğiz." (Bakara Suresi, 156. Ayet)

³¹ Bu mısra eksiktir.

Atası aldı eline elini

Babası diyer ey oğul n'idem saña
 oruben Őıgınursın baña

İbrāhīm dir baba anuñ için
 oraram senün cānun için

Çün ölürem bāri yüzün göreyim
 Hem seniñ okun alup cānım vireyim

Haa cānımı teslim kılayın
 Ümmetüñe dai Őefi' olayın

'Azrā'il abz itmege geldi hemān
 Atası ucağında virdi olay cān

Giçdi oğlandan Resül seni için
 Vir Őalavāt sen dai anun için

Ol Mekke Medīne avmi gelüp üŐdiler³²
 amusı İbrāhīm için ağlaşdılar

Hem Ebūbekir 'Ömer 'OŐmān ve 'Alī
 atına geldiler cümle velī

MuŐtafā didi ki 'OŐmāna ey yār
 İbrāhīmi sen yu hem dai kefenine Őar

Getürdiler ortaya İbrāhīmi
 Her göreniñ artardı ğamı

Yuyuben 'OŐmān kefene Őardı anı
 Getürüben geldiler muŐallādan yaña³³

Medīne avmi namāzın kıldılar
 Āhret menziline yetürdiler

³² üŐ-: topluca gelmek, üŐüŐmek (Tarama Sözlüğü s. 225)

³³ Kafiyeye uymamaktadır.

Muṣṭafâ kendü eliyle bil anı
Ḳabre ḳodı ol nâzik teni

Ol sâ‘ at iki ferîştâh geldiler
İbrâhîme su ‘âller ṣordılar

İbrâhîmiñ dili tıtmaz söyleye
Kim benim peygamberim atam diye

Muṣṭafâ geldi ilerü söyledi
Ṭaşardan oğluna ta‘ lîm eyledi

Didi kim ey cānım oğul söylegil
Kim benim peygamberim atam digil

İbrâhîm edür benim peygamberim
‘Ālemiñ faḫri atamdur benim

Ol vaḳit telḳîn virdi bize
Biz de kitâbdan işitdük didik size

Çünki bu sözler oldı tamām
Cebrâ‘il geldi oḳudu selām

Hem daḫi ṭonunı geymişdi ḳara
Ḳaḳ selâmiñ virdi peygambere

Ne dilerse dilesün didi Ḳaḳ Çalab
Ne gerekse vireyim ḳılsun ṭaleb

Resûl eder ḳurbân olsun İbrâhîm
Ümmetim bağışlasun baña ol Kerîm

Ol raḫmı gör ki ne luṭf işledi
Ümmeti Muḫammede bağışladı

Sevdügin terk itdügiçün Muṣṭafâ
Ḳaḳ ḳatında buldı ol meyl-i vefâ

Sen daḫi sevdüğün terk eylegil

Tā seni seve daḥi ol Ḥaḳ Celil
 Kimse ḳalmayıser dūnyāda ey yigit
 Sana daḥi ḳalmayıser k'ey işit
 Ḳırḳ ūşherlü maḥlûḳın zādı yok
 Ḥazretiñden ey Kerim umud çok
 Muştafāniñ ḥurmeti çün yā Ğanī
 Raḥmet eyle yarlıgaḡıl yā Ğanī
 Ḳamunuñ muḥtācıdur ol fātiha
 Kim bu cānlar buldı anda rāyiḥa
 Her nefesde biñ raḥmet aña
 Kim bizi fātiḥa ile aña

ḤİKĀYET-İ GÜGERCİN

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt
 İşit imdi idelim bir ḥoş ḥaber
 Kim ne dimiş ol Resûl-i mu' teber
 Resûl ikindi namāzın ḳılmış idi
 Du' ā idüp el yüze sürmiş idi
 Gördi yanına bir gügercin ḳonar
 Geldi yanına Resûlüñ ḳan yaş şaçar
 Yā Resûlallāh eyle şefā' at gizlegil
 Ol toḡan gelür yüz virmegil
 Üç gün oldu ol toḡan beni ḳovar
 Cānım almaḳ ḳaşdıle oldu yuvar

Gizler iseñ yâ Resûlallâh şimdi gelür
Hiç emân virmez gelür hemân cânım alur

Gizlemezsün destûr virgil uçayım
Yüce kayalar dibine kaçayım

Çün işitdi Resûl işbu sözleri
Yaş ile doldı mübârek gözleri

Resûl edür yeñüme gir ey hümâm
Çünkü bunda geldün iş oldu tamâm

Çün gügercin girdi yeñine
Gizlenüben bir sâ' at durdı yene

Nâgihân indi hevâdan bir toğan
Yeri göyi ditredüp kıılır fiğân

Yâ Resûl vir gizlemegil avumı
Yoksa kıraram hep kavmini

Bunca gündür ben yürüm hevâda
Vir avumı gizlemegil bu arada

Resûl eder gel beni uşandur³⁴ virem anı
Almağıl boynuña anıñ kanını

Pes Resûl edür koyun virem saña
Pes bağışla bu gügercini baña

Toğan eder biñ koyun virsen almazam
Ben gügercinimden hem giçmezem

Resûl edür kendi etimden virem
Hele mağrûr tut ben sana ne direm

Râzı oldu toğan işbu kavle
Kim resûlin etin aluben sevine

³⁴ uşandur-: parçalamak, ufaltmak (Tarama Sözlüğü s. 220)

Destûr oldu bıçağı getürdiler
Şahabeler oturuben ağlaşdılar

Hiṭāb indi bıçağa kesmedi etin
.....³⁵

Yazuqlar olur kessin yarın
Sûrete vurdı kesmedi bir kılm

Nice kessün Hāḫ Çalab kesme didi
.....³⁶

Gügercin silkindi oldu Cebra'ıl
Ol toğan silkindi oldu Mikā'ıl

Ol ikisi ol arada ağlaşdılar
Hem Resûlin ayağına düşdiler

Didiler kim sensin ahî yâ ḥabīb
Hem olursın cümle derdlere ṭabīb

Olmasaydıñ yaradılmazdı felek
Yaradılmazdı ne beşer ne melek

Sensin ins ü cinnüñ serveri
Hāḫ Çalabıñ sevgülü peygamberi

Biz senüñ girceklüğün bilmiş idük
Şefā' atın isteyü gelmiş idük

Biz günāḥ 'āşī ḳulları
Yarlığağıl cümlemüzi hep varı

'Afv it 'işyānımıza ḳıl rahmeti
Ol ḥabībün yüzi şuyı ḥurmeti

³⁵ Bu mısra eksiktir.

³⁶ Bu mısra eksiktir.

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât
Âhîret istersin dünyâyı şat

Oğkuyanı yâzanı dinleyeni
Rağmet ile yarlıgâğıl yâ Ğanî

ĦİKÂYET-İ GEYİK

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Gel sever isen ' ışk ile Ħazret-i Muğammedi
Vir şalavât yâ Muğammed ümmeti

Şalât ile söze başlatalım
La' net ile şeytânı taşlatalım

Evvel Allah adını yâd idelim
Andan sonra sözi bünyâd idelim

Şöle gördüm mescid içre ol ħabîb
Oturup miğrâbdan dönmiş idi ħabîb

Evvel Muğammed aya beñzerdi yüzi
Yarın mağşerde kırtara bizi

Gör karşıdan çok atlu gelür
Atlular illâ kıatı heybetlü gelür

Ğağarak mescide dek geldiler
Gelüben mescide önünde kırdılar

Didiler ki gösterin Muğammedi
Ol bizim dînimize bâtil didi

Kimdir ol dînimize bâtil diyen

Halk içinde dîn da' vâsın eyleyen

Diyen aña bu sözi söylemesin
Söyler ise bu arada tırmasın

Peygamberlük bize eylesün ' ayân
Ger yoksa sözün içinde yalan

Hele biz daği saña hiç uymayuz
Söledüğün sözi girçek şanmayuz

'Ömer eder yâ Resûl ben varayım
Gürz ile çamusın yoğurayım

'Alî eder yâ Resûl ben varayım
Cümlesin zü'l-fikâr ile kırayım

Resûl eder yâ 'Alî kim görelim
Dilekleri nedür bizden şoralım

Ola ki bizim hükme mu'î' olalar
Küfri terk idüp müslimân olalar

Resûl eder nedür dilegünüz
İlerü giçsin otursun bigünüz

Bunlar eder biz giçüp oturmayuz
Biz senin karşunda tırmayuz

Peygamberlük bize eylesün ' ayân
Ger yok ise sözün içinde yalan

Gördi Resûl kim giyigi ata
Bağlamışlar şöyle kim ' ibretâ

Taşma ile bağıli eli ayağı başı
İllâ mîl gibi açar gözünüñ yaşı

Resûl edür açın giyigi söylesin
Yeri gögi yaradanı size şerh eylesün

Ol kâfirler işidicek bu sözi
Didiler giyik kaçır kim eglesün anı

Âl ile diler giyigimizi ala
Fi' lile bize câzûluğ kıla

Geldiler ne dimek olur ya' ni
Tağ hayvânı kaçır hiç söyler mi

Bize diler kendüsine döndüre
Avumızdan bizi maħrûm göndüre

Çırk kişiyüz avlayuben tutmuşuz
Bir gice daħi yabanda qalmışuz

Resûl yine eder açır giyigi söylesin
Yeri gögi yaradarı şerħ eylesin

Açdılar giyigi geldi maħfile
Hağ Te' âlânın adın getürdi dile

Hağ Te' âlâ dil virdi söyledi
Giyik Muştafânın mu' cizâtın söyledi

Giyik eder iki cihân serveri
Hağ Çalabın sevgili peygamberi

Taħrı birdür sen resûlsün bî-gümân
Bize aħlat işbu sözleri ' ayân

Her kim seni hağ peygamber bilmeye
Yarın tamuda ol qaynaya

Her kim seni hağ resûl bile
Yarın tamu odundan cânı âzâd ola

Ben daħi saħa geldim yâ Muştafa
Bu qarib başım çok gördi cefâ

Hem yâd illerinden gelür idim ben ğarib

Karındaşım arar idim ağlayup

Mekke tağına gelüben kızuladım
İki kuzı toğuruben gizledim

Ota tırdum otlayuben gideyim
Getürüp kızularıma süd emzüreyim

Bu kâfirler beni avladılar
Oyun ile dört yanım bağladılar

Kaçamadım bende yok idi mecâl
Karındaşım derdinden olmuşdım na-çâr³⁷

Kardaş kişiye kuvvetli tağ olur
Ölüm adı yüregine dâğ olur

Kardaşsız kişiniñ hâli ne olur
Kamulardan alçağ olur

Şimdi ben kâfirler eline bend olmuşam
N'ideyim iki kızularım aç koymışam

Yâ Resûlallâh baña sen dermân ol bugün
Cigerim zaħmına melhâm ol bugün

Kim irişem ol hâli perîşân iki kızulara
Ol ata anasız qalan miskînlere

Muştafâ işidicek bu sözleri
Yaş işe tıldı mübârek gözleri

Resûl eder kâfirlere gelün söz tutun
Bu giyigi baña bağışlar ya şatın

Anlar eder neyümüz eksük şatalum
İllâ kefil olursan ço virelim

³⁷ Beyitte kafiye uyumsuzluğu vardır. Ayrıca “nâ-çâr” kelimesi “na-çâr” şeklinde yazılmıştır.

Giyigimiz gelmez olur ya' ni
Bunu bil kim öldürürüz biz seni

Resûl ikrâr idüp giyigi yola şaldılar
Kavli ikindüye degin koydılar

Çıkdı giyik ağlayu düşdi yola
Vay aña kim kuzularından ayrıla

Yavuz oddur Hağ virmesün kimseye
Gözlerinden yaş yerine kan şıçraya

Tağ taş dere depe dinlemez giçer
Kuzuların ayrılığuna kim düşer

Giyik eder gelün iki körpe kuzu
Gelin bir göreyim hâlinüzi

Gelün bir yüzünüzi göreyim
Ka(r)nıñız³⁸ aç ise hem daği emzüreyim

Didüğün yoğ idi bu sözün
Ne tiz uşandın cânın ana senin

Giyik edür kâfirlere bend olmuşam
Tañrı Resûliñ kefil kılmışam

Çün kuzılar bu sözi iştdiler
Ağlaşuben kamu feryād itdiler

Ke bizi bu tağ içinde ölelim
Tañrı Resûline kurbân olalım

Emzürdüğün süd bize oldı harâm
Hem Resûle viresin bizden selâm

Bir araya gelüben ağlaşdılar
Pes analar ile helâllaşdılar

³⁸ Buradaki "karnıñız" kelimesi "ka(a)nıñız" şeklinde yazılmıştır.

Giyik  der ben gidem aradan
Sizin kaydınızı görsün Yaradan

Çıkdı giyik girdi yola ağlayu
İşidenlerin ciğerin tağlayu

Tağ taş dere depe dinlemez giçer
Gözlerinden yaş yerine kan saçar

Ol k firler katı kaķır³⁹ puşar⁴⁰
Gün ind kçe bunlar fişar⁴¹

Ç n k firler bigi bir  dem var idi
Varın yoluna tuzaķ ķurun didi

Geldiler yoluna tuzaķ ķurdılar
Ol giyigi tuzaķ ile t tdılar

Kaldı giyik ol tuzaķda ağlayu
Tańrı ferm nına bil bađlayu

Detl ye⁴² derm n virgil y  Ker m
Ben za' ifem senden luţuf dileğim

Haķ Te'  l  Cebr 'ile buyurur
Giyigi hem tuzađıla ķovirur

Tuzađı giyik hem bile getürdi
Muştafa ģazretine yet rdi

Geldi giyik ortaya All h didi
Ĥalimi g r y  Res lallah didi

Mađz r olsun benim giç geld đ m
Size ma' l m ģod benim eđlend đ m

³⁹ kakır / kakırlan-: hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak (Tarama Sözlüğü s. 122)

⁴⁰ puş- / buş-:  fkelenmek, kızmak (Tarama Sözlüğü, s. 41)

⁴¹ fişar: taşkınlık (Tarama Sözlüğü s. 89)

⁴² Buradaki "derdl " kelimesi "detl " Şeklinde yazılmıştır.

Görđi kâfirler giyik geldüğün
Muştafâ öñünde ‘özürler diledüğün

Şâf şâf olup bir araya geldiler
Küfri terk idüp imâna cümle geldiler

Çırkı dağı müslimân oldılar
Muştafâ yârânları şâd oldılar

Öyle olıcek giyigi ço virdiler
Küfri terk idüp imâna geldiler

Bir kişi kim nefsi müslimân ola
Yarın âhîretde yeri cennet ü rızvân ola

Nefsiñ müslimân eyle Hazerü’ d-dîn
Tâ kim olasın Hağ ‘azâbından emîn

Dağı bunda oldu ħatim⁴³ bu kitâb
Bî-nihâyet Aħmede vir şalavât⁴⁴

⁴³ “ħatm” kelimesi “ħatim” şeklinde harekelenmiştir.

⁴⁴ Beyitte kafiye uyumsuzluğu vardır.

KAYNAKÇA

Albayrak, Nurettin. *Dînî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Uzun). İstanbul 1993.

Argunşah, Mustafa. Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara 2002.

Artun, Erman. Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı. Kitabevi Yayınları. İstanbul 2006.

Aslan, Namık. “Manzum Dini Hikâyeler ve Kirdeci Ali’ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 20. s. 189-207.

Aytaş, Gıyasettin. “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-ı Geyik”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi*. S. 12. s. 161-170.

Devellioğlu, Ferit. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat. Aydın Kitabevi. Ankara 1986.

Dilçin, Cem. Yeni Tarama Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara 1983.

Gündoğar, Bayram. *Menâkıbnâmeler ve Lâmi’î Çelebi’nin Menâkıb-ı Üveys el-Karânî Adlı Eserinin Tahlili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Mustafa KARA). Bursa 1998.

Kocatürk, Vasfi Mahir. Türk Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi. Edebiyat Yayınevi. Ankara 1970.

Köprülü, Fuad. Edebiyat Araştırmaları. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 1999.

Ocak, Ahmet Yaşar. Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit). Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları. Ankara 1989.